

Els efectes de la censura franquista en la traducció catalana d'*Els nus i els morts*, de Norman Mailer

Lara Estany Freire

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Traducció i d'Interpretació

08193 Bellaterra (Barcelona)

lara.estany@gmail.com

Resum

Un seguit de reformes institucionals del règim franquista al començament dels anys seixanta va fomentar l'embranchada de la traducció catalana, després de més de vint anys de prohibicions. Algunes editorials no van trigar a contractar els drets d'obres estrangeres i a incorporar-les als seus catàlegs. La novel·la *Els nus i els morts*, de Norman Mailer, que l'any 1965 va passar a formar part de la col·lecció «El Balanci», d'Edicions 62, constitueix un exemple de les dificultats que van haver d'afrontar els editors en aquella època tot i la incipient obertura del règim. Aquest article analitza els mecanismes que van fer funcionar els engranatges de la censura, els criteris que van aplicar les autoritats i les tècniques que el traductor va utilitzar per esquivar-la.

Paraules clau: franquisme; censura; Ramon Folch i Camarasa; Norman Mailer; *Els nus i els morts*.

Abstract. *Francoist censorship effects in the Catalan translation of Norman Mailer's The Naked and the Dead*

A series of institutional reforms in the Francoist regime by early 1960s encouraged the rise of the Catalan translation, after more than twenty years of prohibition. Some publishers immediately contracted the rights of foreign works and incorporated them in their catalogues. *The Naked and the Dead*, by Norman Mailer, became part of the Edicions 62 publisher's collection "El Balanci". This an example of the difficulties that publishers had to face at that time, despite the incipient opening of the regime. This article analyses the mechanisms that operated the gears of the censorship, as well as the criteria applied by the Francoist authorities to impose the censorship on the translation and the techniques used by the translator in order to avoid it.

Keywords: Francoism; censorship; Ramon Folch i Camarasa; Norman Mailer; *The naked and the dead*.

Sumari

1. L'autor i *The Naked and the Dead*
 2. El traductor i les circumstàncies
 3. *Els nus i els morts* sota censura
 4. Conclusions
- Referències bibliogràfiques

Al començament de la dècada dels seixanta, gràcies als canvis polítics que hi va haver en el règim i a la iniciativa d'algunes editorials, es va començar a recuperar el públic lector català. Edicions 62 va crear la col·lecció «El Balanç», que va centrar-se a traduir textos narratius d'autors estrangers. Era el principi d'una nova etapa per al sector editorial, tan restringit fins aleshores. De cop i volta, autors com Nathanael West, Italo Calvino, Vladimir Nabokov, Truman Capote o Henry Miller van començar a aparèixer traduïts a les llibreries. L'any 1965, Ramon Folch i Camarasa va traduir al català la novel·la *The Naked and the Dead*, de l'autor i activista polític Norman Mailer. La traducció, però, i com tantes altres durant aquell període, va ser sotmesa a censura. I és que el repte per a qualsevol traductor en aquells temps incerts era, precisament, eludir la purga cultural de les autoritats franquistes. De fet, les característiques d'*Els nus i els morts* van ajudar poc Folch i Camarasa, atès que era una apologia de les opinions polítiques de l'autor, carregada de paraules malsonants i escenes eròtiques, que hauria pogut provocar d'entrada que les autoritats franquistes prohibissin l'obra. Tanmateix, les decisions del traductor van contribuir a poder-la publicar finalment. En aquest article, doncs, ens proposem examinar els mètodes del traductor i dels censors, tenint en compte que el resultat del procés és una obra ineludiblement mutilada, i posar en relleu una praxi considerablement generalitzada entre els professionals d'aquella època: l'autocensura. Aquest enfocament de la censura inherent a l'autoritarisme del règim franquista se centrarà en l'anàlisi comparativa de diversos fragments de l'original i de la traducció de Ramon Folch i Camarasa i, a més, a fi de determinar el procés fins a la publicació, s'examinaran els informes dels censors custodiats a l'Archivo General de la Administración (AGA).

1. L'autor i *The Naked and the Dead*

Norman Kingsley Mailer, novel·lista nord-americà nascut l'any 1923 al si d'una família jueva, és considerat un dels innovadors de la novel·la de no-ficció, novel·la testimoni o «nou periodisme».¹ Al llarg de la seva vasta carrera literària va publicar onze novel·les i va escriure més de quaranta llibres, sobretot influït per les seves pròpies vivències.

Va créixer a Brooklyn, Nova York, i el 1939 va començar a estudiar enginyeria aeronàutica a la Universitat de Harvard. Quan es va graduar, el va reclutar l'exèrcit nord-americà per combatre a la Segona Guerra Mundial i va servir a les Filipines, en el 112è Regiment de Cavalleria. No va participar en gaires combats, però l'experiència li va proporcionar prou material per escriure la novel·la *The naked and the dead*, que va publicar l'any 1948, mentre continuava els estudis a la Sorbona, a París. L'obra va assolir un gran èxit de crítica i de públic: va ser al

1. La novel·la de no-ficció, o novel·la testimoni, és un gènere híbrid que barreja la novel·la tradicional i el discurs testimoni. De la mateixa manera que d'altres gèneres literaris de la postmodernitat, la novel·la testimoni presenta característiques de tots dos gèneres. En definitiva, és un relat literari però de factura periodística.

capdavant de les llistes de llibres més venuts durant seixanta-dues setmanes, segons el *New York Times*, i no va trigar a ser considerada una de les millors novel·les escrites als Estats Units sobre la Segona Guerra Mundial. Amb tan sols vint-i-cinc anys, Norman Mailer va aconseguir que la seva primera obra fos unànimement elogiada per la destresa descriptiva, per la força dramàtica i per la traça narrativa.

La trama de la novel·la s'entretéixeix al voltant d'un grup de soldats —homes que representen diversos estaments socials, cultures, ètnies i geografies dels Estats Units d'Amèrica— destinats en una illa fictícia, on transcorre la història. Per com està estructurada l'obra, es pot seguir la vida d'aquest grup d'homes, perquè a l'acció principal s'intercalen les seccions titulades «La màquina del temps», que ens transporten a la vida civil dels soldats lluny de la guerra. Així, Mailer ofereix, juxtaposant present i passat, un visió crítica i no gaire esperançada de la societat actual dels Estats Units:

La novela de Mailer [...] no canta las excelencias de ninguna democracia. Su vía es más bien negativa, al negar y condenar muchas actitudes e ideologías. Sí se canta, aunque de forma indirecta, la resistencia, el coraje, el sufrimiento de esos desheredados que constituyen la debilidad y, en muchos casos, los deshechos de una sociedad inhumana. Pero ni siquiera el autor está convencido de esa defensa, a juzgar por el final de la obra, en que la lucha que los personajes han mantenido en la isla de Anopopei se les antoja absurda y vacía, en una línea cercana a la de los tipos de Albert Camus. (Sanz González 1990: 93)

La bona acollida d'*Els nus i els morts* no va impedir que fos motiu de controvèrsia en el moment de la publicació als Estats Units per diverses raons: és una apologia de l'antimilitarisme de Mailer, fa ús d'argot vulgar o *slang* —el qual endureix el to de la novel·la— i conté un alt nombre d'escenes eròtiques.

2. El traductor i les circumstàncies

L'escriptor i traductor Ramon Folch i Camarasa va néixer el 1926 a Barcelona. Durant la infantesa va estar envoltat d'un ambient intel·lectual, a recer de la presència del seu pare, el cèlebre escriptor Josep Maria Folch i Torres. Tot i que es va decantar pel món editorial com a escriptor prolífic, és clau destacar la seva tasca com a traductor al català, a la qual s'ha dedicat durant molts anys: ha arribat a traslladar prop de dos-cents títols, la majoria de l'anglès.

Es va estrenar com a traductor al català el 1959 amb el *Diari* d'Anna Frank, tot i que abans ja havia traduït al castellà —signant amb pseudònims— per a l'editorial de Josep Janés al llarg dels anys cinquanta, en una època que la producció catalana es limitava a casos puntuals de literatura local i religiosa i edicions de bibliòfil:

Vaig traduir molt al castellà, molt més que al català, perquè durant tots els anys que vaig treballar a l'editorial Janés, els anys cinquanta, no es podia publicar en català. També vaig traduir al castellà un llibre meu que no vaig signar amb

el meu nom. Totes les traduccions que vaig fer al castellà les vaig signar amb un pseudònim.²

Fins cap a l'any 1961, «la finalitat última de prohibir les traduccions al català no tenia res a veure amb el contingut específic dels textos que es volien oferir al públic, sinó que la intenció era impedir que la llengua s'utilitzés com a vehicle normal de cultura [...]» (Cornellà-Detrell 2012: 31). Amb els canvis polítics de 1962, el nou cap del Ministerio de Información y Turismo, Manuel Fraga Iribarne, va esdevenir un dels principals impulsors d'algunes reformes institucionals que, en última instància, van afectar les traduccions. La incipient obertura del règim a l'estranger va anar acompanyada de la traducció d'importantes obres literàries i del pensament contemporani, la qual cosa va fer evident que l'intent d'arraconar la llengua havia fracassat: la traducció al català ja no era una mera anècdota. És en aquest context que Folch i Camarasa, que ja era un dels traductors més productius del país, va traslladar *Els nus i els morts*. Edicions 62 aleshores liderava un ambiciós programa d'incorporació de traduccions, i es va haver d'enfrontar a un llarg procés de tràmits per poder publicar la novel·la. Tal com afirma Maria Josepa Gallofré en la seva tesi: «malgrat que, des del 62, es modificaren alguns criteris del règim pel que fa a la permissivitat respecte a l'edició catalana, no hem de ser gaire optimistes» (1990: 573).

Ramon Folch i Camarasa afirma que, durant el franquisme, com a traductor «practicava l'autocensura»,³ en la mesura que els originals ho permetien. En el cas d'*Els nus i els morts* va suavitzar el text, «perquè evitava les paraules malsonants; el millor exemple és la paraula *cardar*, que vaig endolcir i vaig fer servir *fer l'amor*».⁴

3. *Els nus i els morts sota censura*

Les dades extretes dels informes que custodia l'Archivo General de la Administración mostren el curs dels esdeveniments que van fer possible la publicació d'*Els nus i els morts*. En definitiva, representen la via que havien de seguir gairebé totes les editorials per a imprimir els llibres. El producte final dels tràmits sovint era, com en aquest cas, una obra retallada i disposada segons els criteris dels censors.

3.1. *El camí cap a la publicació*

El procediment habitual exigia que, en primer lloc, l'editorial sol·licités l'autorització de l'obra original i de la successiva traducció al Ministerio de Información y Turismo (MIT). Així, el 2 d'octubre de 1964, Edicions 62 va fer una instància

2. Entrevista de l'autora a Ramon Folch i Camarasa, 6 de maig de 2014. La resta de citacions de Folch i Camarasa han estat extretes d'aquesta entrevista.

3. Entrevista a Ramon Folch i Camarasa.

4. Entrevista a Ramon Folch i Camarasa.

per a la versió francesa de la novel·la, *Les nus et les morts*, i per a la traducció al català que posteriorment havia de fer Folch i Camarasa de l'original anglès. Desconexim els motius que van dur a l'editorial a presentar l'obra traduïda al francès, però ens arriscarem a afirmar que, o bé va ser per facilitar-ne la comprensió als lectors —que en molts casos tenien més coneixement de francès que no pas d'anglès—, o bé els editors van pensar que seria més fàcil obtenir l'autorització per a una versió de l'obra que probablement ja havia estat suavitzada. En el formulari de sol·licitud, Edicions 62 indicava que el tiratge seria d'uns 1.500 exemplars, a un preu aproximat de quaranta pessetes —les edicions de bibliòfil que les autoritats havien impulsat durant les dècades anteriors ja eren història—. De resultes de la demanda, el MIT va obrir un expedient i va assignar el text a un «lector».

El 3 d'octubre de 1964, el MIT expedia un document que acreditava els tràmits fets el dia anterior i que va ser desatès durant molts dies, tal com es pot observar en una nota escrita a mà datada el 10 de novembre de 1964: «Viquier: esto está pendiente desde el 3 de octubre. Por favor: esto es bochornoso».⁵ L'informe del lector no es va fer esperar: aquell mateix dia, 10 de novembre, el censor va reportar les característiques d'*Els nus i els morts* i en va autoritzar la publicació, tot indicant que la traducció havia de ser feta amb molta cura:

El lenguaje empleado es soe[z] y duro. Las mayores groser[í]as, as[í] como la carencia de moral, son los elementos fundamentales del car[á]cter del soldado. Nada respetan. El concepto que expresan de las mujeres es verdaderamente lamentable. Constituye una verdadera diatriba contra el Ej[é]rcito americano y sus mandos.

Debe cuidarse en exceso la traducción, debido al soez lenguaje empleado en toda la obra, as[í] como a los giros empleados en la misma. En estas condiciones, SE PUEDE AUTORIZAR SU PUBLICACI[Ó]N.⁶

Aquest fragment mostra la insistència dels censors a esborrar qualsevol senyal d'atac a la moral sexual que regia el seu dogma, i a suprimir l'ús de llenguatge indecorós: no estaven disposats a consentir la circulació d'un text que infringia les seves directrius morals, i per això n'exigien la manipulació. Un document annex a l'informe feia constar que el lector havia verificat «la congruència entre los textos objeto de esta resolución» i que s'havia fet el dipòsit dels exemplars.

L'11 de novembre, un nou expedient amb una nota escrita a mà que diu «muy urgente», a causa de la demora en els tràmits de la instància presentada per Edicions 62, dóna peu a un nou informe. En aquest informe, del 12 de novembre, el lector enumerava les nombroses pàgines de l'original que contenien fragments inacceptables i recordava les precaucions que havia de tenir el traductor, la qual cosa, tot i que no estava especificat, constituïa una condició *sine qua non* per a l'autorització de l'obra. El contingut de tots dos informes és molt similar en la

5. Archivo General de la Administración, Sección de Cultura, expedient 5695, caixa 21/15529.

6. AGA, SC, expedient 5695, caixa 21/15529.

descripció i en les característiques de l'obra, i en les limitacions a què la traducció s'havia de sotmetre. En tots dos casos s'emetia el veredict de d'autoritzable:

La obra ataca al Ejj[é]rcito [a]mericano en las figuras de sus protagonistas. No puede considerarse, sin embargo una obra de tesis, aunque las opiniones del autor rebasen a veces el marco de tiempo y lugar de los hechos para generalizarse. Su antimilitarismo no llega al de Sven Hassel. El léxico obliga a recomendar un especial cuidado al traductor a lo largo de toda la obra. [...] Han sido marcados especialmente como inadmisibles los pá[á]rrafos de las p[á]ginas 78, 104, 178/9, 180, 202/3, 219, 226, 369, 398/9, 400, 453, 482, 515/6, 578, 581, 635, 638, 674. El resto no ataca a ninguno de los epígrafes arriba citados, siendo por tanto AUTORIZABLE.⁷

D'aquest extracte, en podem destacar dos aspectes. En primer lloc, el terme «obra de tesis» amb què el lector es refereix a la novel·la. Tot i l'antimilitarisme patent de Norman Mailer, el censor no considera la visió crítica de l'exèrcit americà reflectida al llarg de l'obra una amenaça a la integritat de les pròpies forces militars de l'Estat, i per això no censura cap passatge per motius polítics. En segon lloc, l'al·lusió als epígrafs posa de manifest fins a quin punt estava reglada la feina dels funcionaris que s'encarregaven de revisar els textos, els quals havien de contestar un seguit de preguntes abans de decidir si hi donaven el vistiplau o no:

¿Ataca al Dogma? ¿A la moral? ¿A la Iglesia o a sus Ministros? ¿Al Régimen y a sus instituciones? ¿A las personas que colaboran o han colaborado con el Régimen? Los pasajes censurables ¿califican el contenido total de la obra?⁸

El 13 de novembre de 1964, el Ministerio de Información y Turismo va enviar una carta a Edicions 62 per transmetre-li la resolució de la sol·licitud. Aquest dictamen quedava supeditat a les condicions imperatives del MIT, disfressades de suggeriment: *Els nus i els morts* podria ser autoritzada si se sotmetia el text a una traducció «suavitadora» —que, en alguns casos, va esdevenir supressió— de les pàgines enumerades en l'informe, i recomanava «una hábil y delicada traducción de ciertos pasajes».⁹

El 2 de novembre, gairebé un any després d'obtenir la resolució provisional del Ministerio de Información y Turismo, Edicions 62 va presentar una sol·licitud d'aprovació per a les galerades —catalogades amb el número 866— que contien la traducció al català d'*Els nus i els morts*, perquè era un dels requisits que havia imposat el MIT en la seva última comunicació. La traducció encara contenia alguns fragments inadmissibles per al censor: Ramon Folch i Camarasa ja havia assuavit la traducció, però no n'hi havia prou. Així, el 5 de novembre de 1965, el lector va redactar un nou informe en què detallava les pàgines de la traducció amb subratllats en vermell que calia censurar:

7. AGA, SC, expedient 5695, caixa 21/15529.

8. AGA, SC, expedient 5695, caixa 21/15529.

9. AGA, SC, expedient 5695, caixa 21/15529

Aparte de las acciones guerreras, el tema ordinario de conversación entre los soldados es la mujer y el sexo. Prolifera el lenguaje grosero, soez, descaradamente inmoral.

Algunas expresiones se han suavizado al traducir la novela al catalán. Pero quedan todavía como inadmisibles las señaladas en las páginas 32, 82, 103, 174, 178 y 193. AUTORIZABLE con tachaduras. (lo subrayado en rojo)¹⁰

Novament, l'autorització de la publicació de l'obra depenia de l'actuació de l'editorial. Edicions 62 va rebre un comunicat, el 10 de novembre, que els informava de les supressions que s'havien de dur a terme en la traducció —la pàgina 174 no constava en l'enumeració, havia estat descartada—. L'última instància que va entregar l'editorial al Ministerio de Información y Turismo, el 13 de desembre, incloïa unes galerades —catalogades amb el número 1023— que recollien les pàgines amb els passatges suprimits i que acreditaven el compliment de les impositcions del censor. El 28 de desembre de 1965, el MIT va resoldre definitivament de la sol·licitud, que autoritzava publicar *Els nus i els morts*. Una fitxa de dipòsit, expedida el 2 de febrer de 1966, ratificava el lliurament de tres exemplars de la novel·la a la Sección de Orientación Bibliográfica de la Dirección General de Información i clausurava el llarg camí que l'obra havia hagut de recórrer fins a la publicació.

3.2. *El resultat del procés*

És palès que molts dels canvis implementats en la traducció d'*Els nus i els morts* són producte de l'autocensura, regida per una pràctica professional autocoercitiva, o bé potser en algun cas pels principis morals del traductor, Ramon Folch i Camarasa. No obstant això, també hi ha algunes supressions que van ser imposades pels censors i que es limiten a conceptes de caràcter sexual.

Tot seguit s'exposen els cinc fragments que van ser subratllats en les primeres galerades —número 866— pel funcionari del MIT i que l'editorial es va encarregar de suprimir posteriorment, tal com queda reflectit en les segones galerades —número 1023—. A efectes de demostrar la intervenció del traductor, hem marcat amb negreta algunes de les expressions que ell mateix es va encarregar d'atenuar.

3.2.1. *Fragment 1*

Mailer — *Her wet velvety body relaxes. She lies down on her spread-out dress, **her premature breasts lolling** in the summer heat. Dresses? she asks. What color will they be?*

Folch i Camarasa (galerada 866) —*El cos vellutat, humit, de la nena es relaxa. Està ajaçada damunt el seu vestit ben estès, **amb les sines tendres deixatades** en la calor de l'estiu. Vestits?, pregunta. De quin color seran?*

10. AGA, SC, expedient 5695, caixa 21/15529.

Folch i Camarasa (galerada 1023) —*El cos vellutat, humit, de la nena es relaxa. Està ajaguda damunt el seu vestit ben estès, [...] en la calor de l'estiu. Vestits?, pregunta. De quin color seran?*

3.2.2. Fragment 2

En aquest cas, el traductor ja havia suavitzat el text per mitjà d'eufemismes i havia suprimit expressions vulgars, com ara: *you sonofabitch* (*tu, fill de puta*) o *you're just a goddam fuggin machine* (*ets una maleïda màquina de follar*).¹¹ Els censors van considerar, però, que el passatge *The long sliding of a belly against a belly* (*Els ventres que llisquen llargament, en contacte*) encara era massa obscè i van decidir censurar-lo.

Mailer — *Oh, give it to me, you sonofabitch, give it to me, I'LL KILL YOU IF YOU STOP.*
Who's your man?
You're my man, you give it to me, give it to me, give it to me.
They ain't nobody can make love to you like me.
They ain't anybody, anybody, oh, you're just a goddam fuggin machine.
The long sliding of a belly against a belly.
I love ya better than any man ever could.

Folch i Camarasa (galerada 866) —*Au, més, més. SI PARES ET MATO.*
Qui és el teu home?
Tu ets el meu home, au, més, més.
Ningú com jo, per a això.
No, ningú com tu. Ets una màquina. Més, més.
Els ventres que llisquen llargament, en contacte.
Ningú t'estimaria com jo.
 Folch i Camarasa (galerada 1023) —*Au, més, més. SI PARES ET MATO.*
Qui és el teu home?
Tu ets el meu home, au, més, més.
Ningú com jo, per a això.
No, ningú com tu. Ets una màquina. Més, més.
 [...]

Ningú t'estimaria com jo.

3.2.3. Fragment 3

En aquest paràgraf, a banda del passatge subratllat pels censors, trobem una expressió que ja havia estat suprimida pel traductor: *You're the goddamnedest ole lecher...* (*Ets el depravat més fill de puta...*).

Mailer — *"You're a good bastard, Gallagher," he shouted sullenly, clapping him on the back. He felt a vast explosive mirth wich embraced everything. "An' you're jus', jus' an old cock-hound, Wilson. You're the goddamnedest ole lecher..." His*

11. Aquestes traduccions són propostes de l'autora de l'article.

voice was thick and the others, even in their drunkenness, looked at him uneasily. "I bet you were born with a stiff rod."

Folch i Camarasa (galerada 866) —*Ets un bon bergant, tu, Gallagher —cridà, tot picant-li cops a l'esquena. Sentia una mena d'hilaritat explosiva, que ho abraçava tot. —I tu, Wilson, estàs fet un... un gall de corral... —Arrossegava una mica les paraules, i els altres, fins i tot beguts com estaven, el miraven amb inquietud—. M'hi jugo el coll que quan vas néixer ja la portaves dreta.*

Folch i Camarasa (galerada 1023) —*Ets un bon bergant, tu, Gallagher —cridà, tot picant-li cops a l'esquena. Sentia una mena d'hilaritat explosiva, que ho abraçava tot. —I tu, Wilson, estàs fet un... un gall de corral... —Arrossegava una mica les paraules, i els altres, fins i tot beguts com estaven, el miraven amb inquietud. [...]*

3.2.4. Fragment 4

Mailer — *Hearn, she says, in her deep husky voice, you're a shell, you're nothing but a goddam shell. After you've had fifty thousand of us up here, you'll probably cut it off and hang it up to dry. You learned an acceptable wiggle somewhere along the line and you think that's all you need to get by.*

Folch i Camarasa (galerada 866) —*Hearn, diu ella, amb la seva veu fonda i rogallosa, ets una closca buida, i no res més que una maleïda closca buida. Quan ens hauràs fet pujar cinquanta mil dones aquí dalt, probablement te la tallaràs i la penjaràs a assecar. Al llarg del teu camí, d'una manera o altra, vas aprendre a fornicar d'una manera passadora, i t'has pensat que amb això ja podies anar fent.*

Folch i Camarasa (galerada 1023) —*Hearn, diu ella, amb la seva veu fonda i rogallosa, ets una closca buida, i no res més que una maleïda closca buida. [...]* Al llarg del teu camí, d'una manera o altra, vas aprendre a fornicar d'una manera passadora, i t'has pensat que amb això ja podies anar fent.

4.2.5. Fragment 5

Mailer — *Ah'm gonna tell ya somethin', they was a little old whore Ah had back a while ago that Ah took twelve times in a night, and the way Ah'm fixin' now, what with the honey in math insides, Ah'm gonna beat that with you.*

Folch i Camarasa (galerada 866) —*Mira, una vegada, amb una puteta de per allà, vaig fer-ho dotze vegades en una sola nit. Després de tants dies em penso que avui batré el meu propi rècord.*

Folch i Camarasa (galerada 1023) - [...]

4. Conclusions

Mitjançant l'anàlisi del procés de publicació d'*Els nus i els morts*, aquest article ha volgut posar de manifest algunes de les dificultats a què es va haver d'enfrontar la

traducció catalana durant la dictadura franquista i, en concret, la dècada dels seixanta. La revisió dels informes conservats a l'Archivo General de la Administración i l'examen dels talls que va patir la novel·la constitueixen el punt de partida indiscutible de la investigació, però és palès que no s'hauria pogut percebre l'abast de l'impacte de la censura sobre l'obra sense haver considerat altres factors, com ara els trets estilístics, el moment de publicació de la traducció o la indagació en la tasca del traductor i en els motius que el van dur a prendre unes decisions i no unes altres.

L'anàlisi dels passatges censurats pels funcionaris del MIT, que posteriorment l'editorial es va encarregar d'eliminar, demostren que un dels principals criteris de censura durant el segon gran període de la dictadura franquista es basava en la moral sexual. Aquest fet és patent perquè *Els nus i els morts* és plena d'escenes eròtiques, sobretot en una època i un context estricte i conservador quant a la sexualitat i el lliure pensament. D'altra banda, hem detectat que les tècniques més habituals emprades pel traductor per tal d'eludir la censura són la supressió i l'eufemisme. Hem comprovat que, sovint, supressió i eufemisme van lligats, fet que accentua la «suavització» de la traducció respecte a l'original. Tot i que amb l'estudi d'un cas no n'hi ha prou per extreure conclusions definitives, l'anàlisi del procés de publicació d'*Els nus i els morts* deixa entreveure que la censura franquista va tenir, malauradament, una gran transcendència en el desenvolupament de la literatura i la traducció catalanes.

Referències bibliogràfiques

- ABELLÁN, Manuel L. (1980). *Censura y creación literaria en España (1939-1976)*. Barcelona: Península.
- ARBONÈS, Jordi (1995). «La censura sobre les traduccions a l'època franquista». *Revista de Catalunya*, 97, p. 87-96.
- BACARDÍ, Montserrat (2006). «Ramon Folch i Camarasa, la dèria de (re)escriure». Dins: *Doctor Honoris Causa Ramon Folch i Camarasa*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, p. 5-11.
- (2009). «La traducció en la narrativa de Ramon Folch i Camarasa». Dins: *Actes del Catorzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Vol. I. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 79-86.
- *La traducció catalana sota el franquisme*. Lleida: Punctum, 2012.
- BALLESTER, Josep (2006). *Temps de quarantena (1939-1959)*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- BASSNETT, Susan; LEFEVERE, André (ed.) (1990). *Translation, history and culture*. Londres: Pinter Publishers.
- BENET, Josep (2009). *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CISQUELLA, Georgina; ERVITI, José Luís; SOROLLA, José A. (2002). *La represión cultural en el franquismo. Diez años de censura de libros durante la Ley de Prensa (1966-1976)*. Barcelona: Anagrama.
- CORNELLÀ-DETRELL, Jordi (2010). «Traducció i censura en la represa cultural dels anys 1960». *L'Avenç*, 359 (juliol-agost), p. 44-51.
- (2012). «La censura després dels censos: algunes reflexions sobre aspectes no resolts de l'herència cultural del franquisme». *Anuari Trilcat* (febrer), p. 27-47.

- (2013) «L'auge de la traducció en llengua catalana als anys 60: el desglaç de la censura, el XVI Congreso Internacional de Editores i el problema dels drets d'autor». *Quaderns. Revista de Traducció*, 20, p. 47-67.
- FOLCH i CAMARASA, Ramon (2006). «La traducció, el país i les circumstàncies». Dins: *Doctor Honoris Causa Ramon Folch i Camarasa*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, p. 15-28.
- GALLOFRÉ i VIRGILI, Maria Josepa (1990). *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1962)*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, Facultat de Lletres, vol. II. [Tesi doctoral].
- (1991) *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- HURTADO ALBIR, Amparo (2001). *Traducción y traductología: Introducción a la traductología*. Madrid: Cátedra.
- LARRAZ, Fernando (2014). *Letricidio español. Censura y novela durante el franquismo*. Gijón: Trea.
- LEFEVERE, André (1992). *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame*. London: Routledge.
- LLADÓ, Ramón (2004). «Sobre literatura i sobre traduccions. Entrevista amb Ramon Folch i Camarasa». *Quaderns. Revista de Traducció*, 11, p. 215-222.
- MAILER, Norman (1965). *Els nus i els morts*. Traducció de Ramon Folch i Camarasa. Barcelona: Edicions 62.
- (1981). *The naked and the dead*. Nova York: Henry Holt.
- MARTÍNEZ RUS, Ana (2014). *La persecución del libro. Hogueras, infiernos y buenas lecturas (1936-1951)*. Gijón: Trea.
- RUIZ BAUTISTA, Eduardo (2005). *Los señores del libro: propagandistas, censores y bibliotecarios en el primer franquismo*. Gijón: Trea.
- (coord.) (2008). *Tiempo de censura. La represión editorial durante el franquismo*. Gijón: Trea.